

CONSIDERAȚII CU PRIVIRE LA DISCURSURILE ROSTITE LA CLUJ ÎN IUNIE 1945 ȘI 1946 DE CĂTRE LUCREȚIU PĂTRĂȘCANU, MINISTRU DE JUSTIȚIE

Antonio Faur*

Cuvinte cheie: *discurs, Transilvania, Cluj, minorități, politică.*
Key words: *Speech, Transylvania, Cluj, Minorities, Politics.*

Liderul comunist Lucrețiu Pătrășcanu a manifestat o preocupare constantă pentru Transilvania, fapt relevat – cu o justificată insistență - de istoriografia din ultimul deceniu¹. Atitudinea lui Lucrețiu Pătrășcanu vis-a-vis de Transilvania, în anii 1945-1946, când statutul definitiv al acesteia depindea de decizia care va fi luată de Conferința de Pace de la Paris, de către Marile Puteri Aliate, a reținut atenția unor diplomați francezi. Aceștia au transmis din România informații și comentarii despre conținutul discursului rostit, la 8 iunie 1946, în Cluj, de ministrul de justiție, ca reprezentant al guvernului și, totodată, ca exponent de seamă, cunoscut în epocă, al partidului comunist. Poziția radicală a lui Pătrășcanu în „problema Transilvaniei” a surprins aripa „moscovită” a P.C.R., prin renunțarea la dogmatismul impus de sovietici și exprimarea liberă, în termeni energici, a unor convingeri despre apartenența Transilvaniei, în integralitatea ei, la statul român. În realitate, Lucrețiu Pătrășcanu, a gândit și s-a afirmat ca un membru al guvernului României, având de suportat ulterior consecințele demersului său, care au culminat cu dispariția sa tragică.

După 23 august 1944, Lucrețiu Pătrășcanu a fost implicat în evenimentele care au avut legătură cu Transilvania și locuitorii acesteia. A

făcut-o, mai întâi, în postura de conducător al delegației române la Moscova, la începutul lunii septembrie 1944, precum și ca semnatar al Convenției de Armistițiu² cu U.R.S.S., S.U.A. și Anglia, în care, la articolul 19, se făceau precizări exprese cu privire la dictatul de la Viena (din 30 august 1940) și situația Transilvaniei de Nord. Ca ministru de justiție, Lucrețiu Pătrășcanu a semnat mai multe proiecte de decrete-lege care aveau ca obiect minoritatea maghiară din Transilvania, dar și celelalte minorități din România. Transcriem, spre argumentare, articolul 4 din *Statutul naționalităților* din (7 februarie 1945): „Cetățenii români, aparținând unor naționalități de altă limbă, rasă sau religie, decât cea română, se vor bucura de același tratament și de aceleași garanții în drept și în fapt ca și cetățenii români. Orice îngrădire directă sau indirectă a drepturilor cetățenilor, sau invers, stabilirea de privilegii..., precum și

² *România-marele sacrificat al celui de-al doilea război mondial. Documente*, vol. 1, coordonator Marin Radu Mocanu, București, Editura Arhivelor Statului din România, (1994), 313. Este de menționat și faptul că atunci când s-a discutat (în ședința Consiliului de Miniștri din 22 septembrie 1944) conținutul proiectului de organizare a *Comisariatului General pentru administrarea regiunilor eliberate*, Lucrețiu Pătrășcanu, în calitate de ministru al Justiției, a insistat asupra ideii că este imperios necesar ca „să nu se încurajeze tendințele regionaliste” (subl.ns.-A.F.). Textul intervenției sale a fost publicat și în ziarul partidului, *Scânteia* (din 3 aprilie 1945), datorită importanței care i s-a acordat. Reținem un pasaj din conferința menționată: „nu se pot recunoaște nimănui, în Transilvania de Nord, drepturi câștigate, în numele horthysmului” (Apud *Documente franceze despre Transilvania...*, 23), de profitorii acestui regim politic în detrimentul populației locale. Ministrul de justiție a organizat, la 29 martie 1945, și o conferință cu prilejul unei întâlniri a prefecților din Transilvania. Referindu-se la revenirea Transilvaniei de Nord la statul român, el precizează (și, în același timp, avertizează) că este vorba de o „încadrare administrativă” a acesteia în România, dar și o „încadrare politică...și națională”, în spiritul „unei reale democrații”, care „exclue sovinișmul” (*Ibidem*), așa cum s-a manifestat acesta în anii dominației horthyste (1940-1944).

* Conferențiar universitar doctor - Universitatea din Oradea, e - mail: antoniofaur@yahoo.com

¹ Vezi, mai ales, *România. Viața politică în documente. 1945*, coordonator Ioan Scurtu, București, Editura Arhivelor Statului din România, (1994), 262-266; *România. Viața politică în documente. 1946*, coordonator Ioan Scurtu, București, Editura Arhivelor Statului din România, (1996), 248-258, 259, 342, 355, 568; Tatiana A. Pokivailova, Cristian Popișteanu, Grava greșală a lui Lucrețiu Pătrășcanu. *Magazin istoric*, nr. 1, (1999), , 27-31; nr. 2, 20-24; Florin Constantiniu, *P.C.R., Pătrășcanu și Transilvania (1945-1946)*, București, Editura Enciclopedică, (2001), 151 p. ; *Documente franceze despre Transilvania*, selecție și studiu introductiv de Valeriu Florin Dobrinescu, Ion Pătroi, București, Editura Vremea, (2001), 352 p.

orice propovăduire a exclusivismului sau a urei și disprețului de rasă, religie și naționalitate, se pedepsesc de lege”³. Prima sa exprimare deschisă, în „problemele Ardealului de Nord”, s-a produs în sala Colegiului Academic din Cluj, la 13 iunie 1945, în fața unei numeroase asistențe, „formată din intelectualitatea clujeană, aparatul administrativ, reprezentanții profesiunilor și organizațiilor locale”⁴. Expunerea lui Lucrețiu Pătrășcanu a durat „aproape două ore” și a beneficiat de o evidentă receptivitate, fiind frenetic aplaudată de participanți. A fost publicat un „rezumat” al acestei „cuvântări”, care a debutat cu o asemenea precizare, menită să rețină atenția: „Înainte de a discuta orice problemă locală, aspectele unice sau altele în chestiunile ridicate, țin să subliniez – și aceasta este o afirmație pe care nimic nu o poate răsturna – legătura indisolubilă între Ardealul de Nord și România, definitivă încadrare a Ardealului de Nord în granițele statului român”⁵ (subl. ns. - A.F.). El își justifică o afirmație, atât de clară și răspicată, chiar de la început, deoarece „aici, în Transilvania (și, în sens restrâns, la Cluj-n.n.) dușmanii democrației și ai frăției între popoare uneltesc tot mai intens să provoace nesiguranța și neliniștea. Șoapte, insinuări, zvonuri criminale, încearcă să convingă populația – în special populația maghiară din nordul Ardealului - că actul încadrării acestei părți de provincie între granițele statului român nu are nici un caracter de stabilitate. Toate aceste zvonuri, toate aceste șoapte – conchidea Lucrețiu Pătrășcanu – fac operă direct criminală”⁶. Remarcăm faptul că Lucrețiu Pătrășcanu rostea aceste cuvinte în postura de ministru în guvernul condus de Dr.

³ *România. Viața politică în documente. 1945....*, 121

⁴ *Ibidem*, 262; Mihály Fülöp, *La paix inachevée. Les Conseil des Ministres des Affaires Etrangères et traité de paix avec la Hongrie (1947)*, Budapest, Association des Sciences Historiques de Hongrie, (1998), 42-43.

⁵ *România. Viața politică în documente. 1945....*, 262; Florin Constantiniu, *op. cit.*, 95

⁶ *România. Viața politică în documente. 1945....*, 265. Dacă toate acestea „pornesc de la unele elemente iresponsabile, răuvoitoare sau șovine din populația maghiară”, tot așa de adevărat este și faptul că - conchide Pătrășcanu – ele sunt „alimentate și de unele elemente lipsite de orice scrupule, din cadrul partidelor istorice, care se pretează astfel la un joc criminal, dar fără șanse de izbândă”. În intervenția sa din cadrul ședinței Consiliului de Miniștri (din 28 iunie 1945), Lucrețiu Pătrășcanu atrăgea atenția asupra situației din Maramureș, regiune care se află în „cea mai mare suferință”, locuitorii de aici având „impresia că ne-am detașat de dânșii”, că nu mai avem nici un fel de legături” cu ei (Petre Țurlea, *Transilvania de Nord-Est (1944-1952)*, Editura România Pur și Simplu, București (2005), 337).

Petru Groza. El exprima, totodată, o poziție personală, care coincidea cu cea a altor lideri politici ai momentului, fiindcă exprima o atitudine națională sinceră și oportună, în acele circumstanțe tulburi, când în nord-vestul Transilvaniei se manifesta spiritul revizionist maghiar. După opinia sa, existau cel puțin trei „elemente” care garantează „încadrarea definitivă a Ardealului (în întregimea sa –n.n.) în granițele României”:

1. declararea nulității dictatului de la Viena („operă a hitlerismului și a fascismului”), prin care a fost „sfârtecat” Ardealul;

2. voința poporului român de a reîntregi hotarele țării (în partea ei de vest);

3. statutul internațional „pe baza căruia trăiește statul român”, asigurat de Convenția de Armistițiu din 12 septembrie 1944, semnată și de membrii delegației României. Ca președinte al acesteia, Lucrețiu Pătrășcanu reamintea următoarele: „dacă asupra unuia sau altuia din articolele Convenției au existat discuții, o problemă a apărut de la început transătată prin voința fermă și generoasă a Guvernului sovietic, anume: de a reda României Ardealul de Nord”⁷ (subl.ns.-A. F.).

În cele patru părți distincte ale discursului său, Lucrețiu Pătrășcanu a abordat aspecte de interes special pentru locuitorii Transilvaniei. Primul dintre acestea se referă la „condițiile înfrățirii popoarelor conlocuitoare”. Iată o sintagmă („popoare conlocuitoare”) care nu numai că era inexactă (mai potrivită fiind cea de minorități etnice), ci demonstra o anumită concesie făcută maghiarilor din Transilvania, care erau adepții unei asemenea formule. „Datoria” guvernanților români era, după opinia lui L. Pătrășcanu, aceea de a combate șovinismul „sub orice formă se înfățișează”, aceasta pentru că „el va încerca, nu o singură dată, să otrăvească atmosfera...și să tulbure apele, acum când încercăm să mănăm spre larg corabia statului nostru”⁸. În temeiul unor constatări făcute în Transilvania de Nord, la care s-au asociat informațiile care i-au parvenit ca membru important al guvernului, L. Pătrășcanu se adresează „în special populației maghiare și secuiești”, atrăgându-i atenția că „acceptarea ideii de stat românesc unitar și a simbolurilor lui naționale, este o datorie a fiecărui cetățean..., care trăiește între granițele statului”⁹ (subl. ns. - A. F.). Cu privire la drapelul

⁷ *România. Viața politică în documente. 1945....*, 263.

⁸ *Ibidem*.

⁹ *Ibidem*.

maghiar, despre care aflase că este utilizat în sens revizionist, liderul comunist formulează aceste comentarii: „el poate fi arborat, dacă populația maghiară vede culorile lui simbolul național. Dar, iarăși,..fac observația, și ...*spun convingerea mea intimă*” că sunt și unii „care arborează steagul maghiar nu ca un simbol de afirmație națională, ci ca un mijloc de ațâțare la șovinism sau pentru a marca o atitudine împotriva democrației românești”¹⁰.

În continuare, L. Pătrășcanu se referă la acele „erori” care au fost deja comise și care „trebuie reparate”. Este vorba, în primul rând, de activitatea unor așa-zise „tribunale populare”, care au funcționat ad-hoc în perioada septembrie 1944 - 6 martie 1945. S-ar fi așteptat de la acestea ca să procedeze la arestarea, judecarea și condamnarea tuturor elementelor fasciste ungare care au comis „împotriva populației românești și a democrațiilor maghiari acte de sălbăticie, de jaf și asasinat”. Acest lucru nu s-a întâmplat însă, fapt care are consecințe vizibile: „Pe străzile Clujului și ale Oradiei se plimbă nestingherite acele elemente care – instrumente ale regimului fascist maghiar – au pe conștiință fărădelegi”. Pentru a rezolva această chestiune, ministrul de justiție anunță că a hotărât „imediată înființare a unui tribunal popular la Cluj”¹¹. Cea de-a doua îndreptare, imperios necesară, îi viza pe evrei, cărora li se vor retroceda toate bunurile care li sau luat, prin „violenta”. Va fi, în curând, publicat un decret-lege prin intermediul căruia să fie anulate toate actele de „înstrăinare și contractele făcute – sub violență și presiune – timp de patru ani de stăpânirea” horthystă din Transilvania de Nord¹². Acestea erau cele mai grave nedreptăți care li s-au făcut locuitorilor români și evrei din Transilvania de Nord. Ele apar consemnate în numeroase documente arhivistice, în marea lor majoritate inedite.

Lucrețiu Pătrășcanu a făcut și unele clarificări referitoare la limba oficială a statului român, care era limba română. „În tot ceea ce privește funcționarea aparatului administrativ interior, inclusiv în justiție – sublinia L. Pătrășcanu - , *limba română este singura valabilă*”¹³ (subl. ns. – A.F.). La solicitarea care i s-a adresat, ca în „știnuturile secuiești” sentințele și documentele să „fie scrise în limba maghiară”, ministrul român de justiție dădea un răspuns categoric: „Lucrul acesta nu este posibil, deoarece ar însemna să dublăm de la

judecătoriile rurale până la Casație și de la ultimul post de jandarmi până la ministerul de interne – ca și pentru celelalte ministere – aparatul român, printr-un aparat maghiar, ceea ce este o imposibilitate și de drept și de fapt”. Prin urmare, toate „operațiunile administrative și cele în legătură cu instrucția nu pot fi consemnate decât în limba română”¹⁴.

În finalul intervenției sale, L. Pătrășcanu adresează un *apel* către „populația românească din Ardealul de Nord”, îndemânând-o „să coopereze cu guvernul”, să părăsească expectativa, pentru că aceasta reprezintă un deserviciu adus „însăși ideii de stat român”. Se impunea ca ea să „învețe...din greșelile trecutului” și să nu dea „crezare decât faptelor și nu zvonurilor, insinuărilor și calomniilor”. El considera necesară implicarea „în această acțiune politică, a elementului intelectual”, conștient, care își dădea „seama de importanța ceasului pe care îl trăim” și, în consecință, era obligat să stăruie în direcția afirmării, pe toate planurile, a populației românești din Transilvania de Nord, numai în acest fel putând „participa la clădirea României democratice”. Era nevoie, după convingerea liderului comunist, de mult „curaj, de inițiativă, de dorința sinceră de a ajuta la opera națională pe care o înfăptuim astăzi” și care are o finalitate progresistă: „Crearea unei noi României libere, democratice și fericite”¹⁵.

Distingem în aceste rânduri un atac, mai puțin agresiv (și, prin aceasta, diplomatic), împotriva partidelor istorice, care aveau o puternică și masivă influență (îndeosebi Partidul Național Țărănesc-Maniu), în rândurile populației românești din Transilvania. În strategia partidului comunist, concepută în deplin acord cu oamenii Moscovei, figura combaterea, cu toate mijloacele, a autorității morale, politice și naționale a partidelor amintite și, concomitent, atragerea unor locuitori la politica statului „democrat - popular”. Bătălia politică între forțele de stânga și cele care apărau tradițiile și libertățile democratice se afla „în marș”, cunoscând și alte momente de o intensitate variabilă. Oricum, nu este de ignorat faptul că, și cu acest prilej, unul dintre membrii marcanți (de orientare comunistă) din guvernul Groza îi cerea populației românești de dincoace de Carpați ca să „contribuie, în mod efectiv (subl. ns. – A.F.) la înlăturarea elementelor reacționare și șovine care-i otrăvesc viața”¹⁶. Cum se știe, unele „elemente reacțio-

¹⁰ *Ibidem*, 264.

¹¹ *Ibidem*.

¹² *Ibidem*.

¹³ *Ibidem*, 265.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ *Ibidem*, 265-266.

¹⁶ *Ibidem*, 265.

nare” se aflau, conform propagandei comuniste oficiale, în rândurile partidelor conduse de Maniu și Brătianu, care se manifestau ca ultime bastioane ale libertății și, concomitent, ca organizatoare a mișcării de rezistență împotriva instaurării și consolidării sistemului comunist, de sorginte moscovită, în România.

Peste aproape un an de zile, la 8 iunie 1946, ministrul Justiției, Lucrețiu Pătrășcanu, a rostit – „în numele guvernului român” – un alt discurs, care s-a impus atenției publice și a produs un „cutremur” la vârful conducerii comuniste, care a reacționat imediat. Pentru prima dată, un lider comunist din România a pus „problema Transilvaniei” în termeni clari, așa cum, de altfel, se așteptau locuitorii români ai acestei provincii. S-a afirmat despre această „cuvântare” a lui Lucrețiu Pătrășcanu că a fost de factură naționalistă, de parcă ar fi fost rostită de reprezentanții unor partide istorice sau ai studenților români din Cluj, care se aflau în grevă, ca formă de respingere a atitudinii autorităților române, în urma atacului asupra căminului studentesc „Avram Iancu”, efectuat de „grupele de șoc” ale muncitorilor maghiari de la „Dermata” și C.F.R.. În partea inițială a „cuvântării” sale se menționează faptul că acestea constituie un răspuns dat guvernului maghiar, căruia i se atrage, fără menajamente, atenția că: „Nimeni nu are dreptul să pună în discuție granițele”¹⁷ statului român. Lucrețiu Pătrășcanu face, chiar de la început, precizarea că: „Anul trecut, pe aceeași vreme, aici la Cluj, [la] o lună după încheierea războiului (subl. ns.-A.F.), am declarat, înarmat cu argumente din trecutul nostru și chiar din prezentul imediat, că granițele Transilvaniei sunt cele pe care le avem astăzi”¹⁸.

Datorită interesului pe care l-a trezit, atât în plan intern (în rândul partidelor istorice, al studenților și al conducerii comuniste, dar și în presa timpului), cât și în cel extern (îndeosebi în mediile diplomatice și, desigur, în cazul unor membri ai guvernului ungar) -, acest discurs¹⁹ al lui L. Pătrășcanu se cuvine a fi examinat, pentru că el exprimă o realitate pregnantă din Transil-

vania, care nu a mai fost trecută (și, astfel, falsificată) prin filtrul ideologiei comuniste, scăpând chiar și de sub controlul autorităților, militare sovietice aflate pe teritoriul țării, între care, desigur, și Comisia Aliată (Sovietică) de Control.

Ministrul de Justiție își arată îngrijorarea pentru faptul că, din nou (ca și în 1945), în „Transilvania domnește o stare de tensiune, o stare de nesiguranță și de tulburare”, de parcă locuitorii ar asista la „evenimente neașteptate”, astfel că, pe bună dreptate, această provincie istorică românească se află în atenția opiniei publice din țară și străinătate”²⁰. În fond, ceea ce se petrece în acest teritoriu nu lezează numai condiția locuitorilor de aici (majoritatea români), ci și „soarta statului român”, în integralitatea sa. Din această perspectivă, L. Pătrășcanu consideră că există o „încercare susținută de a produce în mod voit o stare de tulburare” în Transilvania, cu toate că „lumea știe că problema Transilvaniei a fost pusă în discuția unui for internațional și că este cunoscută hotărârea celor patru miniștri de externe”, care lucrează în cadrul Conferinței de pace de la Paris²¹. Aceștia n-au făcut altceva decât să „constate și să consfințească”, în 7 mai 1946, adevărul „elementar” că Transilvania „a aparținut și va aparține statului român, în întregime”²². Aceasta este o „realitate pe care trebuie să o accepte toată lumea”²³, chiar și acei care nu sunt de acord cu acest lucru, ori altfel spus revizionistii unguri.

Discursul lui Lucrețiu Pătrășcanu a fost structurat în următoarele părți:

1. Nimeni n-are dreptul să pună în discuție granițele noastre;
2. Acțiunea guvernului maghiar: revizionismul de azi îl continuă pe cel de ieri;
3. A cere revizuirea frontierelor este un amestec în treburile noastre interne;
4. Soluția propusă de guvernul maghiar creează noi probleme internaționale;

²⁰ Florin Constantiniu, *op. cit.*, 143.

²¹ *Ibidem*.

²² *Ibidem*. Și aceste afirmații au fost primite cu „aplauze”, pentru că reflectau poziția generală a românilor în această chestiune.

²³ Florin Constantiniu, *op. cit.*, 144. Din nou aplauze, la auzul acestor cuvinte care nu mai lăsau nici o îndoială asupra conținutului discursului la care ne referim. Se impune a fi, în acest context, menționat faptul că arareori un orator - comunist a beneficiat de o asemenea aprobare și apreciere, aceasta datorându-se capacității sale de a fi sincer și corect în opiniile pe care le-a formulat.

¹⁷ Florin Constantiniu, *op. cit.*, 143.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ Discursul a fost publicat în *Tribuna Nouă*, (11 iunie 1946) din Cluj și în ziarul *Scânteia* (Florin Constantiniu, *Scrieri, articole, cuvântări 1944-1947*, Ediție de Marin C. Stănescu și Gh. Neacșu, Editura Politică, București (1983), 131-149; *România. Viața politică în documente. 1946*, coordonator Ioan Scurtu, Arhivele Statului, București (1996), 248-258; Florin Constantiniu, *op. cit.*, 143-156; Petre Țurlea, *op. cit.*, 309-316).

5. Toate guvernele democratice susțin cauza României, numai rămășițele fascismului sunt partizanii revizionismului;

6. În numele guvernului român și al Partidului Comunist [din România] mă ridic împotriva schimbărilor de frontiere;

7. Există vinovății!;

8. Granițele Ardealului au fost recucerite;

9. Populația maghiară are un regim de drept cum n-are nicio naționalitate într-un stat burghez. Mărturii ungare;

10. Am închis ochii și din puținul nostru am hrănit sute de mii de oameni;

11. Trebuie să înceteze acțiunea de destrămare a cetățenilor străini;

12. Retrocedarea bunurilor românești e un act de elementară dreptate;

13. Ungurii leali față de statul român vor primi cetățenia;

14. Renașterea revizionismului periclitează relațiile româno-maghiare;

15. Datoria conducătorilor Ungariei;

16. Poporul român este înțelegător;

17. Liniștea din Ardeal este o datorie națională și singura posibilitate de a apăra granițele;

18. România trebuie să fie un exemplu de democrație²⁴.

Aceste componente ale „cuvântării” la care ne referim dezvăluie un mod sistematic și coerent de a „pune problema” Transilvaniei, fiind formulate considerații și aduse argumente convingătoare. Este, fără îndoială, o „operă” a lui Lucrețiu Pătrășcanu, care a reflectat temeinic la această problematică de o presantă actualitate. Prin intermediul ei se urmărea descurajarea oricăror tentative de a smulge o parte din teritoriul Transilvaniei, precum și a tendințelor revizioniste, care deveniseră extrem de active, stimulate fiind și de guvernarea ungară. După convingerea lui Lucrețiu Pătrășcanu, exprimată fără echivoc, cei care își îngăduiau să mai pună „în discuție” granițele României sunt pescuitori în ape tulburi și, ca atare, pot fi învinovați de cultivarea, într-o manieră inutilă, a „vrajbei”. Maghiarii din România, în număr de un milion și jumătate, au tot „interesul” de a trăi cât mai bine, „laolaltă cu poporul român” și, atare, de a „înțelege” faptul că „nici o agitație sterilă, nici un fel de afirmare lipsită de înțeles, goală de înțeles, venită de peste hotare, nu poate schimba situația”²⁵. Pentru a evita producerea de

„tulburări” și crearea unei stări de spirit „nesănătoase”, L. Pătrășcanu avertizează că „nimeni nu are dreptul ... să pună în discuție chestiuni definitiv tranșate (cum este, de pildă, problema Transilvaniei–n.n.), pentru că asemenea parole nu fac decât să învenezeze lucrurile, ... să cultive instinctele primitive, cu rezidii puternic șovine, nu fac decât să facă, într-adevăr, imposibilă o conviețuire pașnică a populației maghiare, în cadrul statului român”²⁶.

Citând două pasaje din discursurile rostite, în 9 și 14 mai 1946, de către prim-ministrul maghiar Nagy Ferencz, în care apare ideea că „hotărârea de la Paris”, din 7 mai, ar fi avut un caracter provizoriu (nu definitiv!), Lucrețiu Pătrășcanu critică fără menajamente o asemenea poziție, pe care o și caracterizează astfel: „Ce opun oamenii politici maghiari atunci când refuză hotărârea de la Paris ? Pe ce tărâm se pun reprezentanții autorizați ai republicii vecine atunci când nu acceptă trasarea definitivă a hotarelor Transilvaniei, așa cum sunt astăzi? Să spunem lucrurilor pe nume. Asistăm la o nouă ediție a revizionismului, a unui nou revizionism, care pentru noi este un lucru nou, dar constatăm cu amărăciune și durere, că această ediție a revizionismului se leagă de tendințele bine cunoscute ale revizionismului trecut atât de agitat în Ungaria de ieri”²⁷. După opinia lui L. Pătrășcanu, a mai solicitat României cesiuni teritoriale (în partea de vest) și „trasarea granițelor în apropiere de Cluj”, precum și „autonomie pentru secuime”, este echivalent cu „un amestec direct în treburile” justiției al acesteia²⁸. Referindu-se la demersurile făcute la Londra de către ministrul de interne al Ungariei (care a cerut „să i se dea” Ungariei orașele Arad, Oradea și Satu Mare, ca și un teren aproximativ de 12.000 km²), L. Pătrășcanu îl consideră pe acesta exponent al noului revizionism, al unei linii politice pe care „democrația maghiară a combătut-o în trecut și pe care astăzi nu trebuie să o împărtășească”²⁹.

După ce face un inventar al „soluțiilor” avansate de reprezentanții guvernului ungar, de unii gazetari și istorici, la așa-zisa „problemă transilvană”, Lucrețiu Pătrășcanu conchide că „asemenea formulări... nu puteau fi acceptate”, deoarece ele au primit răspuns prin decizia miniștrilor de externe ai celor patru mari puteri (U.R.S.S., Anglia, S.U.A. și Franța), care au dat

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ *Ibidem*, 146.

²⁴ *Ibidem*, 144-156.

²⁵ *Ibidem*, 144.

o „*soluție în numele democrației*” (subl.ns.–A.F.), fapt de care trebuie să țină seama și „conducătorii de azi ai Ungariei”³⁰. Dacă în trecut revizionismul a fost susținut de „forțele negre ale reacțiunii” (în frunte cu Hitler și Mussolini), în contextul istoric postbelic, când acestea au fost scoase de pe scena istoriei, se impunea un alt mod de a aborda asemenea chestiuni. Cu toate acestea, este de prevăzut că „*rămășițele hitlerismului, elementele reacționare din toate țările apusului și de dincolo de ocean vor îmbrățișa revizionismul ca pe o parolă*”³¹. Vis-à-vis de acest curent, care era deosebit de activ, L. Pătrășcanu declară - în numele guvernului român - următoarele: „Noi ne ridicăm în adevăr cu tărie împotriva oricărei deplasări a granițelor noastre”³². Nu trebuie uitat că Transilvania de Nord a fost eliberată prin mari sacrificii umane și materiale, de către „Armata Română” și „brava Armată Roșie”. Deci „granițele” Transilvaniei „au fost cucerite”, realitate pe care nu are „nimeni dreptul să o calce în picioare”³³.

După ce prezintă problema Transilvaniei în „generalul ei”, Lucrețiu Pătrășcanu se oprește și asupra situației interne a acestei provincii, începând cu anul 1918, citând dintr-o lucrare a lui Gáal Gábor aceste comentarii: „Ardealul înainte de unire a fost o provincie mucedă și socotit meleag oropsit de Dumnezeu, ținut unde se înfundau drumurile de fier. Cursul vieții era molcom, timorat, lipsit de inițiativă. Colonie, atât din punct de vedere spiritual, cât și din punct de vedere economic... Cu schimbarea stăpânirii, toate s-au prefăcut dintr-o dată..., *întreaga provincie... a cunoscut după 1918 un nou ritm de viață, un nou nivel cultural, o nouă participare la munca creatoare*”³⁴ (subl.ns.-A.F.).

Dacă în cei patru ani de „ocupație horthystă” situația din Transilvania de Nord a înregistrat regrese considerabile (instalându-se aici, în cazul locuitorilor nemaghiari, „sentimentul de a te simți periferic”), guvernul român - după eliberarea acesteia - a realizat un „regim de drept pentru populația maghiară, ... așa cum nici o naționalitate nu a cunoscut într-un stat de o structură asemănătoare celei a noastre”³⁵. A fost creată o „stare de egalitate” între cetățenii țării, indiferent de naționalitate, instituțiile statului depunând mari eforturi pentru „stabilirea unor

raporturi de bună înțelegere între poporul român și populația maghiară”. Nu au fost luate măsuri discriminatorii (în nici un domeniu) împotriva acesteia, ci, din „puținul nostru, am facilitat exportul în Ungaria”. Mai mult, afirmă L. Pătrășcanu, recunoscând un adevăr (confirmat de numeroase documente), „am privit, de multe ori impasibili, cum, în mod fraudulos, a trecut peste graniță o parte din bogăția Transilvaniei, pentru ca să hrănească zeci și sute de maghiari în Ungaria”³⁶. S-a acceptat o asemenea realitate (care putea fi întreruptă), deoarece s-a considerat că este vorba de un gest „omenesc” și că trebuie instaurat, între cele două popoare, „un spirit de colaborare și bună pace”.

În contrast cu actul de „simpatie” și „bunăvoință”, de ajutorare a populației din Ungaria, nu mai este de tolerat prezența în Transilvania a peste 400.000 de locuitori unguri, „care trăiesc, în mod ilegal, între granițele țării noastre”. Aceștia nu se găsesc în Transilvania de Nord numai pentru că ar căuta mijloace de existență, ci ei, printr-o eventuală permanențizare, ar crea - în acest teritoriu românesc - o „situație îngrijorătoare”, deoarece „cultivă și alimentează tendințele revizioniste și duc o muncă de destrămare a statului nostru”. Față de această atitudine, „îngăduința” statului român este limitată³⁷.

Dintre marile „probleme” care frământă locuitorii din Transilvania de Nord, L. Pătrășcanu se ocupă de cel puțin trei, pentru care oferă câteva lămuriri necesare. Mai întâi, se oprește asupra rostului decretului-lege nr. 645, care prevede condițiile de retrocedare a bunurilor românilor deposedați în timpul celor patru ani de stăpânire horthystă. Rațiunea unei legi de această natură constă în obligația pe care și-a asumat-o, de a face, „un act de elementară dreptate”. La baza ei stă un principiu de „echitate”, și anume: „*Nu este drept, nici pentru bogat, nici pentru sărac de a căuta, folosind mijloace de violență sau starea de opresiune, să se îmbogățească în dauna altora. Nu era drept, pentru nimeni în Ardealul de Nord, maghiar sau român, de a utiliza teroarea horthystă, pentru ca [să-i] deposedeze [de bunuri] pe românii din această provincie*”³⁸ (subl. ns. -A.F.).

Cea de a doua „chestiune” la care a ținut să se refere L. Pătrășcanu a fost legea naționalităților, din 4 aprilie 1945, prin care a fost acordat dreptul de cetățenie „tuturor locuitorilor” din

³⁰ *Ibidem*, 147.

³¹ *Ibidem*.

³² *Ibidem*, 148.

³³ *Ibidem*.

³⁴ *Ibidem*, 149.

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ *Ibidem*, 150.

³⁷ *Ibidem*, 151.

³⁸ *Ibidem*, 151-152.

Transilvania de Nord, „care îl aveau la data de 30 august 1940”. Prin acest demers legislativ s-a intenționat restabilirea situației din 1940, „așa ca și cum dictatul de la Viena nu ar fi existat”³⁹. Deci, legea a vizat eliminarea efectelor unui „dictat” al puterilor fasciste, Germania și Italia.

Comentând „legea reformei agrare”, ca a treia realitate importantă cu care s-a confruntat în Transilvania, L. Pătrășcanu recunoaște că, în timpul aplicării ei, s-au făcut multiple nedreptăți, inclusiv locuitorilor maghiari din unele județe transilvane. Dar, în contrapunct, aduce ca exemplu ceea ce s-a întâmplat în județul Bihor, unde – deși populația românească este de 70% - 2/3 din „suprafața expropriată” (adică 69%) a fost atribuită „țărănimii maghiare”⁴⁰.

În partea finală a discursului său, L. Pătrășcanu revine asupra pericolului pe care-l reprezintă revizionismul ungar, întâlnit și la unii dintre „conducătorii Ungariei de astăzi”, care fac o „neiertată greșeală că s-au lăsat conduși de un curent împotriva căruia” ar fi trebuit să „lupte”. Ei au datoria să explice „maselor maghiare” acel adevăr care este cunoscut de toată lumea, și anume faptul că Ungaria „a continuat să lupte alături de Hitler până la ultimul cartuș și până la ultimul tranșeu (aplauze)”. De aici provin, pentru statul ungar, consecințe pe care are obligația să și le asume.

Deși se știe că poporul român este „înțelegător”, totuși el nu poate fi impasibil la o nouă „răbufnire a șovinismului”, fie el ungar, ori românesc. L. Pătrășcanu devine vehement atunci când îi critică pe șoviniștii români din Transilvania, care „cer să-i dea afară pe unguri din Transilvania”. Liderul comunist este de părere că locuitorii maghiari „de aici trebuie să aibă siguranță și liniște”. L. Pătrășcanu face, așadar, un *apel* „la liniște și ordine, în interiorul țării”, accentuând asupra împrejurării că manifestarea șovinismului de către unii locuitori români ar „da apă la moara” unor elemente reacționare străine, înzestrându-i cu cea mai bună armă⁴¹ împotriva statului român. Prin fapta lor necugetată, ei vor arunca asupra României o „umbră” și „acuzări” extrem de grave, într-un moment când, în SUA, acționează o delegație ungară, condusă de primul ministru, care caută să „mobilizeze opinia publică pentru revendicările Ungariei”⁴².

Precizând că statul român va fi „un exemplu de democrație”, în sensul că în acesta sunt asigurate drepturile „naționalităților conlocuitoare”, L. Pătrășcanu face un *apel* la persoanele „conștiente și luminate din maghiarime”, care au datoria să convingă populația maghiară că „apartenența ei la statul român este definitivă”⁴³. De fapt, chiar maghiarii din Transilvania „au interesul să dezarmeze elementele șovine care o ațâță, elementele dușmane ei, așa cum sunt dușmane poporului român și statului român”⁴⁴.

Finalul discursului conține un avertisment care a impresionat audiența, aceasta exprimându-și, prin „*aplauze repetate*”, acordul : „*dar vom fi fără milă împotriva tuturor din orice tabără ar veni, care caută să ațâțe la ura de rasă și să tulbure liniștea țării. Vom fi fără milă cu toți cei care, în momentul când România se străduiește să lecuiască rănilile războiului, pun în fiecare zi în discuție unitatea statului nostru*”⁴⁵ (subl. ns.-A.F.).

Prezența la Cluj, dar mai ales discursul rostit aici de ministrul de justiție din guvernul României, a avut un puternic ecou, deoarece a fost exprimată o poziție intransigentă față de toți accia care manifestau un spirit revizionist, începând cu unii locuitori maghiari din Transilvania de Nord și terminând cu membrii guvernului ungar, care își continuau acțiunile diplomatice, cu scopul de a obține o parte, fie aceasta și de 24.000 km², din vestul României. Lucrețiu Pătrășcanu a vorbit și în numele Partidului Comunist, deoarece era unul dintre liderii cei mai importanți ai acestuia și, fără îndoială, cel mai popular, mai ales în rândurile intelectualilor. Există, în acest sens, mărturii diverse, dintre care reținem două: *mențiunea* - de la finele discursului – apărută în ziarul *Tribuna Nouă* (din 11 iunie 1946): - „*aplauze vii, repetate, asistența în picioare ovaționează pe dl. prof. univ. Lucrețiu Pătrășcanu, ministrul justiției*”⁴⁶; constatarea apărută într-o *notă* a Inspectoratului General de Jandarmi: „dl. ministru Lucrețiu Pătrășcanu se bucură de o mare simpatie, aducându-i-se elogii și spunându-se că, *deși este comunist, totuși este un bun român*”⁴⁷ (subl.ns.- A.F.). Unul dintre cei mai autorizați istorici români contemporani apreciază, în termeni exacti, atitudinea națională a lui

³⁹ *Ibidem*, p. 152.

⁴⁰ *Ibidem*, 151.

⁴¹ Florin Constantiniu, *op. cit.*, 154-155.

⁴² *Ibidem*, 155.

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ *Ibidem*.

⁴⁵ *Ibidem*, 156.

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ Petre Țurlea, *op. cit.*, 130.

Lucrețiu Pătrășcanu : „La Cluj, în iunie 1946, el se plasa pe o poziție corectă, în principiu, întrucât URSS sprijinea România în problema frontierei româno-ungare, iar primul ministru Petru Groza și ministrul de externe Gheorghe Tătărăscu fuseseră categorici în convorbirile cu Pal Sebestyen: frontierele nu se discută! Ce altceva a spus Pătrășcanu la Cluj?”⁴⁸.

„Cuvântarea” la care ne referim i-a adus lui Lucrețiu Pătrășcanu o justificată popularitate, chiar și în rândurile Partidelor Istorice. Ea a fost considerată, de către majoritatea celor care au citit textul ei (publicat în *Tribuna nouă* din Cluj și în *Scânteia*), drept o expresie a poziției principale a Partidului Comunist din România în „problema națională” care – conform documentului examinat – se afla în consens deplin cu modul de interpretare a acesteia de către românii transilvăneni, care și-au manifestat aderența la aserțiunile lui Lucrețiu Pătrășcanu, receptate tocmai pentru conținutul lor național, de o certă însemnătate în anii 1946-1947, când s-a decis „soarta Transilvaniei”.

Peste patru ani, când era anchetat de tovarășii lui comuniști, Lucrețiu Pătrășcanu declara următoarele: „...am ținut această cuvântare din iunie 1946, fiind personal convins că fac un serviciu regimului nostru („democrat-popular”, cum se autointitula acesta-n.n.), *răpindu-i lui Iuliu Maniu posibilitatea de a apărea singur apărător al Ardealului de Nord*”⁴⁹ (subl.ns.-A.F.). Se apropiau alegerile din luna noiembrie 1946 și, în confruntarea propagandistică specifică momentului, era utilă – în concepția lui Lucrețiu Pătrășcanu - abordarea chestiunii Transilvaniei de Nord, evident dintr-o perspectivă realistă, nu una ideologică (comunistă), care era bine cunoscută și constituia, pentru puterea centrală de la București, un mare dezavantaj în raporturile cu alegătorii români din această parte a țării. Lucrețiu Pătrășcanu a aplicat o veritabilă lovitură adversarilor politici, recâștigând un teritoriu pierdut pentru comuniști. În loc să aprecieze acest demers politic, conducerea centrală a P.C.R. a instrumentat un așa-numit „caz Pătrășcanu”, cu scopul de a-i minimaliza rolul în cadrul acesteia. S-a ivit prilejul, pentru unii lideri comuniști proveniți din rândul proletariatului, să-i administreze intelectualului Pătrășcanu, comunist dar și bun patriot (lui i s-a atribuit, printre altele, și afirmația : „Înainte de a fi comunist sunt român”⁵⁰), o lecție politică

extrem de dură. Însuși Gh. Gheorghiu-Dej, care era incomodat de prestigiul lui Pătrășcanu, s-a folosit de ocazie, cu abilitatea-i binecunoscută, pentru a-l discredita pe acesta, cel puțin în rândul partidului comunist. Astfel, cel mai puternic concurent la postul de conducător al P.C.R. putea fi, printr-o acțiune concertată, anihilat de Gheorghiu-Dej. Fără nici un scrupul, acesta a pornit mașinăria de partid, cu scopul de a-l distruge pe Lucrețiu Pătrășcanu, ceea ce, până la urmă, i-a reușit pe deplin⁵¹.

În 22 iunie 1946, la numai două săptămâni de la atât de populara cuvântare a lui Lucrețiu Pătrășcanu, s-a desfășurat ședința Biroului Politic al CC. al PC.R., la care a luat parte „activul central de partid” și a fost prezidată de Gh. Gheorghiu-Dej. În deschidere, acesta motiva organizarea la nivel atât de înalt a întâlnirii respective cu faptul că este necesară stabilirea unui punct de vedere „principlal” al partidului comunist „*cu privire la problema națională*”⁵², pentru a nu fi confundat cu cele afirmate de L. Pătrășcanu în discursul său din 8 iunie 1946, de la Cluj.

În intervenția sa, Gh. Gheorghiu-Dej recunoștea, cu nonșalanță, unele realități din Transilvania de Nord care au avut un impact negativ și asupra comuniștilor: „În ultimul timp, conducerea partidului nostru a constatat că agitațiile șovine și revizioniste din Transilvania au luat un caracter deosebit de primejdios. Partidul nostru nu a reușit – cu toate eforturile sale – să combată manifestările și curentele șovine care străbat Transilvania și mai cu seamă partea de nord a Transilvaniei. Influențele curentelor șovine și revizioniste, alimentate de reacțiunea dinăuntru și din afara granițelor țării noastre au reușit să provoace frământări în sânul populației române și maghiare din Transilvania. Dar aceasta încă nu e destul; a reușit să influențeze și în rândurile partidului nostru. O *serie de abateri s-au produs în ultimul timp în chestiunea națională*. Mai cu seamă abaterile acestea privesc un anumit număr de membri de

⁴⁸ Florin Constantiniu, *op. cit.*, 216.

⁴⁹ *Ibidem*.

⁵⁰ *Ibidem*.

⁵¹ Florin Constantiniu consideră că L. Pătrășcanu ar fi răvnit la funcția de conducător al partidului comunist: „Amibiția, o mare ambiție, l-a devorat pe L. Pătrășcanu. Intelectualul autentic se simțea superior tovarășilor săi, și mai ales lui Ghiță Dej! Ce, Ghiță trebuia să fie conducătorul partidului? Eu trebuia să fiu!”, dau măsura ambiției sale, care avea să-i fie fatală...Pătrășcanu a fost un lider preocupat de carieră și de popularitate” (Apud Florin Constantiniu, *Principiul bumerangului. Documente ale procesului Pătrășcanu*, Editura Vremea, București (1996), 216).

⁵² Florin Constantiniu, *op. cit.*, 158; Petre Țurlea, *op. cit.*, 298.

partid din Transilvania și această influență nu a rămas izolată acolo, ci ea s-a întins, cum era și firesc, un fir ajungând până sus, la elemente cu munci de răspundere din partidul nostru”⁵³ (subl.ns.-A.F.). Și, ca să nu fie nici o incertitudine, conducătorul partidului precizează că se referă „la devierile săvârșite de tov.(arășul) Lucrețiu Pătrășcanu în discursul său de la Cluj”⁵⁴ (subl.ns.-A.F.). De altfel, biroul politic al partidului „consideră că devierea tovarășului Pătrășcanu a fost posibilă tocmai datorită influenței curentelor șovine și revizioniste care străbat...mai ales partea de nord a Transilvaniei. Aceste influențe au avut darul să-l silească pe tov. Pătrășcanu a lovi mai mult în revizionistii unguri, decât în șoviniștii români, dar ce e mai grav tovarăși, e faptul că prin felul cum a prezentat lucrurile în declarațiile sale făcute la Cluj, el dă credit moral și politic regimurilor reacționare din trecut”⁵⁵ (subl.ns.-A.F.). Mai mult, chiar și adversarii politici ai puterii comuniste de la București au scris, „întrutotul”, la „declarația lui L. Pătrășcanu și i-au făcut o publicitate largă”. La rândul lor, „cercurile revizioniste au luat în considerare” aserțiunile din cuvântarea lui Pătrășcanu. Era extrem de grav și modul în care presa partidelor istorice a consemnat „declarațiile” acestuia, afirmând că „întreaga campanie dusă de partidul nostru comunist și de celelalte forțe (de stânga-n.n.) cu privire la politica lor națională au fost spulberate”⁵⁶. În virtutea unor asemenea opinii, Gheorghe Gheroghiu-Dej concluzionează că „tov. Pătrășcanu nu a avut dispoziție din partea secretariatului și Biroului Politic să facă aceste declarații, că el le-a făcut fără aprobarea restului membrilor secretariatului și Biroului Politic”⁵⁷. Prin urmare, conducerea partidului comunist se dezicea în cuvinte „aspre” de poziția adoptată de Lucrețiu Pătrășcanu, etichetând-o drept o formă de deviere de la linia partidului, pentru care urma să răspundă. Uzând de o frazeologie demagogică referitoare la „curente șoviniste” din societatea românească Gh. Gheorghiu-Dej încerca să-l înfunde cât mai adânc pe Pătrășcanu, care nu a fost împuternicit „să facă declarații de o asemenea anvergură”⁵⁸.

Posteritatea a apreciat, cum se cuvine, discursul temerar al lui Lucrețiu Pătrășcanu, ca fiind una dintre paginile, cu adevărat notabile, ale comunismului de factură națională. Cu atât mai antinațională și distructivă a fost această campanie împotriva lui Lucrețiu Pătrășcanu, la care s-au asociat și alți participanți la ședința amintită.

**CONSIDERATIONS REGARDING THE
SPEECHES MADE BY LUCREȚIU
PĂTRĂȘCANU, THE MINISTER OF
JUSTICE WITHIN THE GOVERNMENT
LED BY DR. PETRU GROZA IN CLUJ IN
JUNE 1945 AND 1946**

Summary

The author reconsiders the content of two extremely important speeches made by the communist leader Lucrețiu Pătrășcanu in his capacity as the minister of justice in Cluj (in June 13th 1945 and June 8th 1946). It is emphasized his attitude towards the Transylvanian problem, as an integrant part of Romania as it was decided by the winning Great Powers (in the first and second world war) within the Peace Conference in Paris (1920 and 1946-1947). His attitude towards this “issue” brought about the criticism of the Romanian Communist leaders and it was used for his exclusion from the political scene later on.

⁵³ *Ibidem*.

⁵⁴ *Ibidem*, 159.

⁵⁵ *Ibidem*.

⁵⁶ *Ibidem*, 160.

⁵⁷ *Ibidem*, 161.

⁵⁸ *Ibidem*, 160.